

Дійові особи

СОКРАТ
ПРОТАРХ
ФІЛЕБ

[11a]

Сократ

Скажи-но, Протарху, які слова Філеба маєш намір підтримати і які мої – відкинути через те, що [11b] не погоджуєшся з ними. Чи хочеш, щоб ми все підсумували?

Протарх

Навіть дуже хотів би.

Сократ

Адже Філеб стверджує, що будь-яке задоволення (ἡδονή), насолода (τέρψις) і загалом усе, що з ними споріднене, є добром для всього живого; ми ж натомість твердимо, що, властиво, не це, а бути мудрим (φρονεῖν) і розумним (νοεῖν), а також мати добру пам'ять та інші подібні речі, як-от правдива думка (δόξα) чи істинне судження (λογισμός), – саме це є кращим і жаданішим, аніж задоволення, для усіх тих, хто спроможний [11c] їх досягнути; і що саме в них полягає найбільша користь для кожного, хто може причаститися до них чи тепер, чи в майбутньому. Чи ж не це – ті дві речі, про які говоримо, Філебе?

Філеб

Саме так, Сократе.

Сократ

То що ж, Протарху, чи й надалі притримуватимешся щойно висловленої своєї думки?

Протарх

Так, притримуватимуся й надалі, оскільки шановний Філеб щойно відійшов.

Сократ

А чи потрібно понад усе дошукуватися істини у цих питаннях? [11d]

Протарх

Більш ніж потрібно.

Сократ

Тож зійдемося ось на чому.

Протарх

На чому саме?

Сократ

Що кожен з нас тепер намагатиметься вирозуміло вказати на стан і налаштованість душі, які можуть спричинитися до щасливого життя кожної людини. Чи ж не на цьому?

Протарх

Саме так.

Сократ

То чи обстоюватимеш ти, що це – стан радості, а я – що це стан мудрості?

Протарх

Саме так і є.

Сократ

А що ж, коли виявимо якийсь інший, кращий стан життя, аніж ці? Якщо [11e] він виявиться ближчим до задоволення, то чи ми обоє не зазнаємо поразки від того кращого виду життя, оскільки [12a] життя у задоволенні буде вищим, аніж життя в мудрості?

Протарх

Так.

Сократ

Але якщо він виявиться ближчим до розуміння, то чи розуміння не стане вищим від задоволення, перевершивши його? Чи погодишся з цим, чи скажеш щось інше?

Протарх

Саме так і мені видається.

Сократ

А де ж Філеб? Що він скаже?

Філеб

Здається мені, та й переконаний я, що задоволення завжди буде переможцем; але ти, Протарху, дізнайся самотужки.

Протарх

Оскільки ти, Філебе, надав слово мені, то більше не можеш вирішувати, чи погоджуватимусь я з Сократом, чи ні. [12b]

Філеб

Правду кажеш. Тепер я очищаюся від цього і закликаю у свідки саму богиню¹.

Протарх

Ми також будемо свідками, що ти сказав те, що сказав. Але, Сократе, потрібно намагатися йти далі, незалежно від того, чи забажає цього Філеб, чи ні.

Сократ

Намагатимемося; тому розпочнімо від тієї богині, про яку говорив Філеб як про Афродіту, але яка, найправдивіше, має ім'я Приємність.

¹ Йдеться про Гедоне, богиню насолоди.

Протарх

Правильно. [12с]

Сократ

Моє невпинне захоплення іменами богів, Протарху, не подібне до чогось людського, а перевершує найбільший страх¹. Тепер називаю Афродіту саме так, це ім'я їй пасує; але знаю, що задоволення може бути різним, і, як я вже казав, потрібно розпочати від неї й дослідити її природу. Адже лише почувши її ім'я, сприймаємо наче щось одне, але очевидне, що вона приймає різні форми, деякі з них навіть відрізняються одна від одної. Поглянь-но: кажемо, що людина живе у задоволенні, [12d] якщо не має обмежень, але також і мудрий вдовольняється своєю мудрістю; вдовольняється також і немудрий, виповнений немудрістю своїх думок і сподівань, вдовольняється й розумний своїм розумом. Тож чи кожен, хто твердитиме, що ці два види задоволення однакові, не вважатиметься немудрим цілком справедливо?

Протарх

Хоча, Сократе, вони всі походять від протилежних речей, все ж самі по собі не є протилежними. Адже як [12e] може задоволення, будучи задоволенням, хоча й не від однакового, не бути самим собою, хоча і є від різних речей?

Сократ

Саме так, мій друже, адже колір є кольором, і щодо цього між ними² не буде різниці, адже всі вони будуть кольорами; але водночас чорний буде не лише відрізнятися від білого, що ми добре знатимемо, а ще й буде протилежним. Так само відрізняється фігура від фігури: адже щодо роду вони будуть тим самим, проте відрізнятимуться одні виміри від інших, [13a] деякі навіть будуть цілком протилежними, деякі матимуть багато

¹ Сократ докладно описує етимологію імен богів у діалозі «Кратил».

² Тобто між різними кольорами. Платон випрацьовує концепцію протилежного, що згодом спричиниться до закону несуперечності Арістотеля.

відмінностей, та й взагалі знайдемо такого дуже багато. Тому не можна вірити такому аргументові, який зводить у єдине повні протилежності. Боюся, що такі віднайдемо задоволення, які будуть протилежними до інших задоволень.

Протарх

Можливо, але як це шкодить моєму аргументові?

Сократ

Хоча й кажеш, що вони протилежні, а звертаємося до них одним іменем; адже твердиш, що усі задоволення є добром. І ніхто не стверджуватиме, що задоволення не є задоволенням: [13b] оскільки, як стверджуємо, багато з цього погане і тільки дещо добре, однак водночас називаєш усе це добрим, хоча аргумент змушує тебе визнати, що все воно різномірне. То що ж воно таке, що змушує тебе називати і погане, і добре задоволення однаково добрим?

Протарх

Що ти маєш на увазі, Сократе? Чи не припускаєш, що той, хто вважає задоволення добром, визнаватиме, чи навіть погоджуватиметься з [13c] твоїми словами, що деякі з цих задоволень є добрими, а деякі – поганими?

Сократ

Але ж ти погоджуєшся, що вони – різні, а деякі навіть протилежні?

Протарх

Але не настільки, наскільки вони є задоволеннями.

Сократ

Отож, Протарху, ми знову повернулися до попереднього аргументу. Ми стверджували, що одне задоволення не відрізняється від іншого задоволення, що всі вони однакові, що наведені приклади не доводять нічого, а тому потрібно діяти

і говорити так, як це роблять [13d] недосвідчені в аргументації новачки.

Протарх

Що ти маєш на увазі?

Сократ

Якщо я робитиму так, як ти, і захищатиму себе, стверджуючи, що найнеподібніше є найподібнішим до найнеподібнішого, тоді зможу говорити так само, як ти, і ми виявимося недосвідченими новачками, а відтак зовсім втратимо логічну аргументацію. Тому повернімося до початку й почнімо знову. Так, можливо, вдасться нам спільно дійти згоди. [13e]

Протарх

То кажи, як це зробити.

Сократ

Уяви, Протарху, що ти сам розпитуєш мене.

Протарх

Про що ж я питатиму?

Сократ

Чи аргумент про мудрість, знання, розум і всіляке подібне, про що я говорив на початку і ствердив, що воно є добром, коли ти мене запитував, що є добром, не матиме такого ж висновку, як і ось цей аргумент?

Протарх

Як саме?

Сократ

Усіх видів знання, якщо їх взяти разом, – багато, але деякі з них видаються неподібними одні до інших, а деякі навіть можуть виявитися протилежними. [14a] То чи вважатимуся

тоді гідним діалектиком, якщо, боячись такого твердження про протилежності, говоритиму, що один вид знання не відрізняється від іншого, так що врешті втратимо свою логіку наче давній міф, а згодом врятуємося тим, що пристанемо на щось цілком нелогічне?

Протарх

Таке не мало б статися, хіба за умови, що врятуємося. Але мені до вподоби твоє однакове трактування моєї й твоєї доктрини: існує чимало задоволень, усі вони неподібні, чимало існує й наук, і вони також різні. [14b]

Сократ

Не приховуючи, Протарху, різниці між моїм і твоїм добром, а визнаючи її важливість, будьмо сміливими й погляньмо, чи, досліджуючи, зможемо сказати, що є добром – задоволення, мудрість чи ще щось третє. Адже не маємо на меті сперечатися один з одним, щоб визнати перевагу твоїх чи моїх поглядів, а разом намагатимемося боротися за істину.

Протарх

Саме це й потрібно. [14c]

Сократ

Тож встановімо цей аргумент ще докладніше завдяки погодженню.

Протарх

Про який аргумент кажеш?

Сократ

Про той, який постає перед усіма людьми, і деякі приймають його охоче, а деякі часом – ні.

Протарх

Говори зрозуміліше.